

OPISNO OCJENJIVANJE UČENIKA - UPUTSTVO-

U prva tri razreda devetogodišnje osnovne škole u BiH uvedeno je opisno ocjenjivanje učenika u svjetlu nove koncepcije obrazovanja.

Opisno ocjenjivanje učenika je proces, i uvijek bi trebalo biti analitičko. To znači da predmet ocjenjivanja treba raščlaniti na dijelove i za svaki dio utvrditi pokazatelje na osnovu kojih određujemo uspjeh – neuspjeh. Cilj opisnog ocjenjivanja je da učenik nauči raditi, zavoli školu i učenje, razvije sposobnosti i ovlada odgovornim vrijednostima.

Izrada ovog uputstva ima za cilj da se pomogne nastavnicima razredne nastave koji su uključeni u proces opisnog ocjenjivanja.

Rasim TOBUDIĆ

U skladu s novom koncepcijom obrazovanja u prva tri razreda devetogodišnje osnovne škole u BiH uvedeno je opisno ocjenjivanje učenika. Pedagoški zavod Tuzla organizovao je seminar za nastavnike koji rade u prvom razredu devetogodišnje osnovne škole na temu: Opisno ocjenjivanje u svjetlu nove koncepcije obrazovanja. Na inicijativu učesnika seminara a s ciljem da se pomogne nastavnicima razredne nastave koji su uključeni u proces opisnog ocjenjivanja, pristupili smo izradi ovog uputstva.

OCJENJIVANJE UČENIKA

Ocjenjivanje je proces koji se sastoji iz više faza:

1. Planiranje nastave,
2. Praćenje toka nastave i učenja,
3. Registrovanje podataka o napredovanju učenika,
4. Saopćavanje povratnih informacija,
5. Vrednovanje realizovane nastave.

Proces ocjenjivanja ima dvije funkcije: funkcija ocjenjivanja u odnosu na učenike i funkcija ocjenjivanja u odnosu na nastavu.

Funkcija ocjenjivanja u odnosu na učenike:

1. Informativna funkcija ocjenjivanja podrazumijeva:

- da učenici dobiju povratnu informaciju o toku i razini njihovog napredovanja u procesu učenja.
- da se učenici osposobljavaju za samoocjenu.

Ova funkcija ocjenjivanja postiže svoju svrhu u različitim vremenskim intervalima: u toku jednog školskog časa, za više školskih časova ili za duži vremenski period.

2. Instruktivna ili razvojna funkcija ocjenjivanja podrazumijeva:

- daje odgovor na pitanje šta nastavnik predlaže učeniku kao sljedeći korak?
- dogovor o narednom koraku,
- daje podršku učeniku za razvoj njegovih potencijala.

3. Motivaciona funkcija ocjenjivanja obuhvata:

- postupke i komentare nastavnika kojima utiče na podizanje samopouzdanja učenika.
- motivacija učenika će biti uspješnija ukoliko komentari nastavnika utiču na jače strane učenika u njegovom radu.

4. Evaluativna funkcija ocjenjivanja obuhvata:

- vrednovanje, ne samo učeničkih znanja, već vrednovanje svih faza nastavnog procesa.
- radimo je samo u određenim periodima, na kraju prvog i drugog polugodišta, kada nastavnik sumira podatke o napredovanju učenika.

Funkcija ocjenjivanja u odnosu na nastavu:

1. Informativna funkcija ocjenjivanja podrazumijeva:

- podaci o uspjehu učenika su najrealniji podaci o uspjehu nastavnika.
- tu je odgovor koliko je nastavnik uspio u planiranju, organizovanju i izvođenju nastave.

2. Analitičko-evaluativna funkcija ocjenjivanja:

- traži odgovor na pitanje kako nastavnik povezuje aktivnosti u nastavi sa kriterijumom uspješnosti?

3. Korektivno- informativna funkcija ocjenjivanja:

- uspjeh ili neuspjeh učenika daje smjernice nastavniku za sljedeći period i odgovor na pitanje da li poduzeti izmjene u načinu izvođenja nastave ili raditi na stručnom usavršavanju?

ŠTA SU ISHODI OBRAZOVANJA?

To su definisanja znanja, vještine, stavovi, vrijednosti koje učenici treba da razvijaju tokom obrazovanja. Ishodi opisuju:

- znanja učenika koja treba da postignu u određenom periodu školovanja,
- šta bi trebalo da umiju raditi,
- kako treba da se ponašaju u određenim situacijama,
- čemu treba da teže u svom razvoju,
- kakve stavove treba da ispoljavaju prema sebi i drugima?

Ishodi definišu profil učenika, tj. kakav će on biti kada se realizuje određeni nastavni ciklus.

Nastavnik mora prvo proučiti ishode obrazovanja koji su navedeni u nastavnom planu i programu, pa tek onda izvršiti:

- izbor sadržaja nastavnog rada,
- izbor nastavnih metoda i oblika,
- određivanje aktivnosti nastavnika i učenika,

- obezbjeđenje nastavnih sredstava,
- određivanje načina praćenja procesa.

Polazi se od pretpostavke da:

- različita djeca uče i razvijaju se pod različitim okolnostima, na različite načine i da kroz različite aktivnosti i sadržaje mogu da razvijaju svoja znanja i vještine.

Nastavnicima je ostavljena mogućnost, ali i odgovornost da izaberu te različite načine i postupke.

Tako dobijaju mnogo značajniju ulogu u kreiranju nastavnog procesa, ali i preuzimaju profesionalnu odgovornost za rezultate nastavnih aktivnosti koje su osmislili i realizovali.

ŠTA JE OCJENJIVANJE ZASNOVNO NA ISHODIMA?

To je procjenjivanje individualnog napredovanja učenika na putu ka definisanim ishodima. Danas u našim školama nastavnici, uglavnom ocjenjuju učenike tako što ih upoređuju sa drugim učenicima. Tako se dogodi da dva učenika za isto znanje dobijaju različite ocjene. Ili drugi primjer, ukoliko dva učenika imaju istu ocjenu iz matematike, ne možemo na osnovu te informacije kazati šta jedan ili drugi učenik zna – ne zna, koji zadatak može riješiti a koji ne.

Nova strategija ocjenjivanja podrazumijeva:

- razvijanje KRITERIJUMSKOG OCJENJIVANJA u osnovi kojeg se nalaze kriterijumi ili standardi za svaku ocjenu.
- kriterijumi – standardi opisuju šta učenik treba da zna i kakvo znanje treba da posjeduje da bi dobio neku ocjenu.

Kada se svi nastavnici pridržavaju ovih standarda, ocjene učenika dobijaju stabilnije značenje. Tada će ocjene iz različitih škola biti međusobno uporedive.

ŠTA SU OBRAZOVNI STANDARDI?

Tek ove godine ih postepeno gradimo. (Agencija za standarde na nivou BiH). Mogu biti:

- standardi kvaliteta uslova: materijalni, tehnički, prostorni.
- standardi kvaliteta procesa: opisuju karakteristike kvalitetnog nastavnog procesa.
- standardi kvaliteta ishoda: čine sadržaj znanja i vještina nakon završenog perioda školovanja.

FORMATIVNO I SUMATIVNO OCJENJIVANJE

1. FORMATIVNO OCJENJIVANJE:

(usmjeravajuće, podsticajno, razvojno)

- ono je formativno jer se odvija u procesu učenja i usmjerava učenike na ishode.
- podstiče učenika da planira naredne korake u učenju.
- ono ima preventivnu ulogu, jer svojom blagovremenošću sprječava pojavu neuspjeha.

PROCES FORMATIVNOG OCJENJIVANJA:

1. Nastavnikov zadatak:

- posmatra rad učenika,
- raspituje se kako rade,
- zašto rade na način koji su izabrali,
- podržavaju ih u tome i sugerišu alternativne pristupe.

2. Učenik:

- zna da nastavnik prati njegov rad i da se interesuje za njegovo napredovanje.

3. Nastavnik procjenjuje:

- koji je najbolji moment za ocjenu,
- traži pomoć učenika u tumačenju pojedinih zapažanja,
- saopštava učeniku obrazloženu ocjenu.

Ono što nastavnik saopšti učeniku kao niz informacija o napredovanju možemo nazvati FORMATIVNA OCJENA.

SUMATIVNO OCJENJIVANJE

To je sumiranje, pravljenje bilansa u završnoj fazi učenja ili školovanja.

Postoje različiti metodi sumativnog ocjenjivanja:

1. PERIODIČNO ocjenjivanje ishoda a zasniva se na analizi formativne ocjene,
2. POVEZIVANJE ocjene iz različitih predmeta ili izvođenje OPŠTE OCJENE,
3. POLAGANJE završnog ispita radi izdavanja svjedočanstva.

Sumativno ocjenjivanje u ovom slučaju određuje status učenika, jer:

- donosi svjedočanstvo o vrsti i nivou školske spreme,
- ili vrši selekciju kandidata za upis u naredni razred.

PITANJE SKALE OCJENA U OPISNOM OCJENJIVANJU

1. Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (Sl. novine TK od 26. 5. 2004.; čl. 54 do čl. 65.) reguliše pitanje ocjenjivanja učenika.

Evo nekih izvoda iz zakona: -“Ocjenjivanje je javno. Prilikom ocjenjivanja uz ocjenu se upisuje i datum. Ocjene su brojčane...” Zakon još nije regulisao pitanje opisnog ocjenjivanja !

2. Pravilnik o napredovanju, vrednovanju i ocjenjivanju znanja učenika osnovne škole (Sl. novine od 12. 12. 1996.), takođe nije regulisao pitanje opisnih ocjena.

3. Okvirni NPP (Upravno tijelo, juli 2004.) str. 58. kaže:

- u donošenju opisne ocjene morali bismo imati u vidu sljedeće elemente:

Tačka 2. Je li učenik usvojio programske sadržaje:

- potpuno,
- djelimično,
- nije usvojio.

Tačka 4. Koliko je napredovao u odnosu na početak školske godine:

- mnogo,
- malo,
- nimalo.

4. U stručnoj literaturi navodi se i da li je učenik:

- uspješan,
- vlada sadržajima,
- snalazi se.

OPISNO OCJENJIVANJE

Šire značenje:

Označava sve komponente procesa formativnog ocjenjivanja:

1. Planiranje ocjenjivanja,
2. Praćenje nastave i učenja,
3. Registrovanje podataka,
4. Izvještavanje, evaluacija kvaliteta nastave.

Uže značenje:

Označava samo fazu izvođenja opisne ocjene:

1. nastavnik analizira raspoložive podatke,
2. tumači ih,
3. saopštava povratnu informaciju kao opisnu ocjenu.

Opisno ocjenjivanje je uvijek ANALITIČKO. To znači da predmet ocjenjivanja treba raščlaniti na dijelove i za svaki dio utvrditi pokazatelje na osnovu kojih određujemo uspjeh / neuspjeh.

ZAŠTO SE ZA UČENIKE PRVOG I DRUGOG RAZREDA DEVETOGODIŠNJE ŠKOLE PREDLAŽE SAMO OPISNO OCJENJIVANJE?

1. Opisna ocjena ne klasifikuje učenike već učenička postignuća koja su promjenljiva.
2. Ona ne vrednuje učenika već pruža informacije o kvalitetu ishoda učenja.
3. Ona sugeriše sljedeće korake, definiše ciljeve daljeg učenja. Postaje vodič u kretanju kroz školski program.
4. U ranoj fazi školovanja, opisna ocjena spada u PEDAGOŠKU STRATEGIJU škole i nastavnika, jer:
 - pomaže učeniku i roditelju da upoznaju zahtjeve nastavnog programa.
 - osigurava da svi učenici razvijaju svoje potencijale za učenje i razvoj.
 - određuje koja je od tih karakteristika učenika u cjelini akoja djelimično zastupljena.

ŠTA JE OPISNA OCJENA?

Sastoji se iz: usmenog ili pisanog izvještaja o napredovanju učenika u narednim koracima: Mogu je pratiti i brojčane ocjene, npr. sa testova. Važno je da nastavnik prati kako učenik razumije ocjenu? Da li veću važnost pridaje prvom ili drugom dijelu ocjene?

KORACI NASTAVNIKA U PROVOĐENJU OPISNOG OCJENJIVANJA

1. Upoznaj ciljeve i ishode učenja. Koja znanja i vještine, treba razvijati kod učenika, u kom pravcu uticati na lični i socijalni razvoj učenika.

To znači da nastavnik uradi:

- godišnje planiranje, da razradi nastavne jedinice zasnovane na ishodima,
 - da prikupi podatke o (pred)znanju učenika,
 - da analizira uslove rada,
 - da pronade razločite putove za informisanje učenika i roditelja o ishodima učenja.
2. Faza realizacije nastavnih sadržaja...
 3. Registrovati podatke i zapažanja:
 - šta učenici kažu spontano ili odgovarajući na pitanja,
 - šta zastupaju u diskusiji,
 - kako formulišu svoje ideje.
 - kako iznose ono što su naučili
 - šta učenici pišu, crtaju, produkuju. Sve to sačuvati i zapisati komentare.
 - kako organizuju svoj rad, kojim tempom, da li saraduju?
 - šta drugi nastavnici, roditelji, pedagog, direktor, savjetnik, sami učenici o sebi ili drugi učenici kažu i pišu o učeniku.
 - da sačuvaju rezultate testova i drugih aktivnosti učenika.

4. Nastavnik piše izvještaj o ocjeni:

- sve raspoložive podatke analizira, tumači, povezuje u jedinstvenu sliku napredovanja i razvoja učenika.

Izvještavanje može biti NEFORMALNO:

- uglavnom usmeno i prigodno. Govorimo ono u čemu je učenik dobar i ukazujemo na njegove razvojne potrebe.

Izvještavanje može biti i FORMALIZOVANO:

- izloženo u pisanom obliku. Stil, rječnik i forma izvještaja mora da odgovara obrazovnom nivou roditelja. Izbjegavati stručne izraze,
- piše se na polugodištu i na kraju školske godine.

STRUKTURA IZVJEŠTAJA opisne ocjene:

1. Navesti osnovnu informaciju o rezultatima rada učenika u određenom odgojno-obrazovnom području,
2. navesti sadržaje u kojima je učenik postigao bolje rezultate i za koje pokazuje veći interes,
3. navesti sadržaje kojima bi u narednom periodu trebalo posvetiti veću pažnju,
4. navesti stupanj napredovanja u odnosu na inicijalno stanje,
5. navesti šta učenika motiviše na rad, da li ga treba – ne treba podsticati? Iz kojih oblasti? ,
6. osobine učenika: disciplina, okretnost, koncentracija, marljivost.
 - redovitost u radu: aktivan, uspješan.
 - samostalnost: ponekad traži pomoć, koristi tuđu pomoć i kad mu ne treba.
 - discipliniranost: pridržava se propisanih pravila.
 - marljivost: zalaže se da postigne više, radi samo pod kontrolom.
 - temeljitost: pretjerano temeljit, savjestan, precizan.
 - koncentracija na rad: prati sadržaj rada u skladu s uzrastom.
 - okretnost: među prvima završava zadatke, spor, precizan.
 - ustrajnost: strpljiv, ne posustaje, zadovoljava se djelimičnim rezultatom, kod malih prepreka odustaje od rada.
7. Posebni pedagoški postupci koji su primjenjivani ovisno o smetnjama, za djecu sa posebnim potrebama.

CILJ opisnog ocjenjivanja je da učenik:

- nauči raditi,
- zavoli školu i učenje,
- razvije sposobnosti i ovlada odgojnim vrijednostima.

KO TREBA DA BUDE UKLJUČEN U PROCES OCJENJIVANJA UČENIKA?

1. NASTAVNICI:

- doprinose razvijanju koncepcije ocjenjivanja na nivou škole,
- doprinose razvijanju koncepcije ocjenjivanja na nivou razreda, odjeljenja,
- saraduju sa roditeljima, kolegama, stručnim saradnicima i saopštavaju im podatke o radu i razvoju učenika.

2. UČENICI:

- omogućiti im da učestvuju i postavljaju pitanja o sopstvenom napredovanju,
- osposobiti ih za samoocjenu.

3. RODITELJI:

- dobivaju informacije o napredovanju svoje djece,
- daju informacije o postignućima svoje djece.

4. STRUČNI SARADNICI:

- učestvuju u razvijanju strategije ocjenjivanja.
- učestvuju u evaluaciji obrazovnog procesa u školi.
- pružaju nastavnicima pomoć i podršku.

5. STRUČNE INSTITUCIJE (agencija za standarde)

- provodi eksterno ocjenjivanje – testiranje,
- njihove informacije treba da imaju formativnu vrijednost, tj. da služe nastavnicima i školi kao još jedan izvor podataka o kvalitetu učenja.

6. DIREKTOR:

- utiče na razvijanje atmosfere profesionalizma i saradničkih odnosa u školi.

7. PROSVJETNE VLASTI:

- provode politiku ocjenjivanja učenika.
- odgovorne su za cjelokupni sistem obrazovanja.

Da bi ovo postigli, nastavnici postavljajte sebi pitanja:

1. Zašto realizujem neku aktivnost? Koji su to dugoročni a koji kratkoročni ciljevi? Šta su ishodi učenja?
2. Šta treba da znam o svojim učenicima? Koje su razvojne karakteristike učenika sa kojima radim? Šta ih interesuje, zanima?
3. U kojim uslovima će se realizovati aktivnosti? Karakteristike učionice, broj učenika u odjeljenju, kvalitet nastavnih sredstava.
4. Kako ću realizovati te aktivnosti? Sadržaj nastavnog plana i programa, metode, oblici. Uloga nastavnika, aktivnosti učenika.
5. Kako znam da sam uspješan? Praćenje i procjenjivanje u kojoj mjeri su ostvareni ishodi učenja?
6. Kako da naredni put budem uspješniji? Planiranje na osnovu iskustava evaluacije i samoevaluacije.

VREDNOVANJE – EVALUACIJA kao faza ocjenjivanja

(u dnevniku rada za devetogodišnju osnovnu školu, posljednja stranica): Vrednovanje znači identifikovati probleme, teškoće, propuste i uspjehe u radu. Obuhvata ANALIZU, procjenu, kako su odrađene sve faze nastavnog procesa?

- planiranje nastave,
- realizacija nastave,
- registrovanje napredovanja učenika,

KOMPONENTE EVALUACIJE NASTAVE

1. Evaluacija programa:

- Kako su definisani ishodi učenja? Da li su prihvatljivi za sve učenike u odjeljenju? I one sa posebnim potrebama. Da li su efikasne metode i strategije podučavanja? Utvrditi šta je potrebno mijenjati?

2. Evaluacija rada nastavnika:

Nastavnik koji vrednuje sopstvenu praksu, polazi od onog što su učenici postigli, te treba da odgovori na pitanja:

- da li su učenici uspješno učili?
- da li je brzina učenja bila uspješna za sve učenike?
- da li su aktivnosti bile uspješne za sve učenike?
- da li su sredstva bila uspješna za sve učenika?

Ta pitanja mogu biti postavljena i na ovaj način:

1. Gdje smo sad?
2. Šta želimo ubuduće?
3. Kako ćemo to postići?
4. Kako ćemo znati da smo to postigli?

Summary الموجز

INSTRUCTIONS FOR DESCRIPTIVE GRADING IN PRIMARY SCHOOLS

إرشادات للتقويم الوصفي للتلاميذ

Rasim Tobudic

راسم توبوديتش

In the light of the new concept of education system, descriptive grading has been introduced in the first three of nine years primary school.

تم في ضوء الفكرة الجديدة للتعليم، اعتماد التقويم الوصفي للتلاميذ في الصفوف الثلاثة الأولى من التعليم الأساسي ذي السنوات التسع في البوسنة والهرسك.

Descriptive grading of students is a process and should always be analytical. Meaning that subject matter of grading should be divided into parts and for each part we must determine the factors on bases of which we will establish success or failure. The objective of descriptive grading is to teach students how to work, to make school and learning attractive to them, to develop their potentials and to teach them the educational values.

إن التقويم الوصفي للتلاميذ يمثل عملية قائمة بذاتها. وينبغي دائما لهذا التقويم أن يكون تحليليا. وهذا يعني أنه ينبغي تقسيم مادة التقويم إلى أجزاء. وتحديد لكل جزء المؤثرات التي يمكن على أساسها تحديد النجاح - الإخفاق. إن الهدف من التقويم الوصفي أن يتعلم التلميذ العمل ويحب المدرسة والتعليم. وأن ينمي المهارات ويتمكن من القيم التربوية.

This instruction aims at offering assistance to primary school teachers that are involved in the process of descriptive grading.

إن الهدف من إعداد هذه الإرشادات هو مساعدة المدرسين الذين تشملهم عملية التقويم الوصفي.